

GÖCSEI Sándor

## **Építészek születése**

Vajon a tehetség velünk született - genetikailag kódolt, vagy a szerencsés  
nevelés során szerzett tulajdonságunk?

Félévzáró tanulmány művészetszociológia tárgyból 1997.06.10

NÉV: GÖCSEI SÁNDOR 1972 04 24  
TÉMAVEZETŐ: DR. CZEGLÉDI OTTÓ  
ÉPÜLETSZERKEZETTAN TANSZÉK  
GÖCSEI Sándor

## Építészek születése<sup>1</sup>

Vajon a tehetség velünk született - genetikailag kódolt, vagy a szerencsés nevelés során szerzett tulajdonságunk?

Művészeti pályára kerülni és ott a művész számára is elfogadható minőséget nyújtani nem mindenkinek adatik meg. Általában - mint ez a köztudatban is él - a társadalomhoz mértén e szűk csoport kiválasztódásának (toborzásának) korlátja a tehetség. A széles tömegek éppen e fontos elem hiánya, illetve képzelt hiánya miatt maradnak távol.

Valóban mind a nagy művészetek - festő, grafikus, szobrász, stb. - mind a kis művészet az építészetet művelők számára szükség van például a helyes arány, szín és forma érzékelésére, egyfajta esztétikai biztonságra, jártasságra, hogy a létrehozott egyszeri és megismételhetetlen alkotás, mint egyfajta mérték a művészet „határköve” jelenhessen meg a széles publikum előtt.

Az építész helyzete azonban más. Ha az ember szerencsés és munkái megépülnek<sup>2</sup> hosszú évekig alakítják, formálják környezetüket és evvel hatnak rájuk. Sőt könyvekben, folyóiratokban tovább élnek. Ismert példa Marseilles város esete, ahol a század harmincas éveiben LeCorbusier megépítette az első vasbetonházat, az Unite d'habitationt. Azóta a város látképét sok hasonló karakterű, de kisebb művészeti értékű ház tarkítja. E környezetformáló hatás igaz lehet valódi értelemben vett műalkotásokra is, például köztéri szobrok, azonban ezek kisebb mérete és száma is jelzi hatásukat. Az ilyen, a nagy művészetekhez tartozó műalkotások többsége inkább mobil, az igények változását követni tudó. Adásuk, vételük révén van mód a saját lakókörnyezetünk formálására.

Más az építész helyzete azért is, mert a mindenkori magyar képzésnek megfelelően építészmérnökök. Ez nálunk tradíció ami a velejáró rosszat is jelenti, de jelenti azt a megfoghatatlan valamit is, ami a magyar iskolarendszerben, oktatásban mindenhol jelen van és az átlag fölé emeli. Ez egy tudathasadásos helyzet, egyaránt meg kell felelni mérnökként és művészként is. Az egyik a bal, a másik a jobb agyféltekét igénybevevő tevékenység. Kevés ember tudja egyformán mélyen használni mindkettőt, mintahogy genetikai adottságok folytán vannak jobbkezes és balkezes emberek, de kétkezesek csak hosszas gyakorlás után lehetünk. Az építészeti oktatásba kerülő fiatalok is ily módon kétfelé oszthatók, egyrészt az előképzettségük alapján - mivel vannak műszaki és művészeti képzést nyújtó középiskoláink is - másrészt a velük született érzékük alapján.

Az építészképzés irányultságát jelzi- a két terület közti döntetlen állás, egyensúly szerintem nem létezhet - a felvételi tárgyak és tesztek anyaga. Míg a kilencvenes évek elejéig egy erős matematika-fizika felvételi mellett egy gyenge formaérzék-vizuálismemória-térletés teszt és némi rajzkészség felmérés szerepelt, addig ma ez utóbbi került túlsúlyba és a korábbi

---

<sup>1</sup> Griff, Mason tanulmánya nyomán; MILTON, ALBRECHT C.-BARNETT, JAMES H.-GRIFF, MASON (eds.): The Sociology of Art and Literature. Gerald Duckworth and Co. LTD. London, 1970. 145-158. oldal

<sup>2</sup> Napjainkban nem is a szerencse, inkább a pénz, illetve a megfelelő politikai-pénzügyi körökhöz való lojalitás szükséges. A művészekre jellemző lázadó-haladó gondolkodás és a nagyfokú naivitás is hátráltatja a komoly tehetségek kibontakozását.

matematika-fizikát a műszaki érzék meglétére kérdező teszt váltotta fel. Ez jelzi azt a határozott szándékot, hogy a korábban a posztgraduális képzésbe kitolt, s így csak egy szűk kör számára elérhető<sup>3</sup> erős építészetelméleti képzést a graduális szintű oktatásban is lehetővé tegyék. Ugyanis a korábbi képzési gyakorlat a problémák műszaki megoldását, mint egyetlen szempont elfogadta.

Itt kell megemlítenem a más, zömmel mediterrán országokban kialakult sajátságoknak megfelelő tisztán művészeti és az angolszász országokban meglévő, az intuíciós kézségre apelláló képzést. Ezek elvetik a betanulható sémák mintájára dolgozó építészmérnök képet, inkább a mindig a mindig újat nyújtani tudó művészt nevelik. A képzés formája a mi mesteriskolánkhoz hasonló erős mester-mesterjelölt kapcsolaton alapszik, így erősen személyfüggő. Erős építészeti „iskolák” figyelhetők meg. Nem egy homogén, közel azonos tudásszintű mezőny és a belőle kiemelkedő - vagy kiemelt - egyéniségek rendszere, hanem a valamikor kialakult irányzatokat ápolgató csoportosulások halmaza.

Talán ezért is tudott nálunk oly erősen kitörni, a korábbi palettán nem érzékelhető organikus építészet, hisz az átlagos tudáshoz hozzáadott egyéniség ereje máig él<sup>4</sup>.

A magyar építészképzés tehát tananyagában ma is a műszaki és művészeti tárgyakra épít, kis eltérésekkel fele-fele arányban. Egy jellemző sajátság még a építészettörténet hangsúlyozása minden más képzési rendszernél jóval erősebb mértékben. Ez is fontos eleme az adható, tanulható sémák skála bővítésének. Jelentősen segítheti az Európában mindenhol meglévő adottság, a karakterizáló épített környezet megértését és a hozzá való alkalmazkodást<sup>5</sup>.

Vajon hogyan toborzódnak építészeink? Életük mely szakaszában döntenek úgy, hogy e nehézségekkel kövezett utat járják? Hogyan dolgozzák fel a műszaki és a művészeti lét kettősségét? A második világháborútól napjainkig nagyvonalakban ugyanazon sajátságok figyelhetők meg, hisz a kiválasztódás időszakára hasonló körülmények voltak jellemzőek. Szinte csak a szakfolyóiratokban megjelenő építészek, ennél fogva gyenge presztízs, garantáltan egyforma léptékű fizetések, a nagy tervezőirodák nevelő-védő magatartása, semmi közszereplés, egyszóval jól kiszámítható értelmiségi lét.

A változás talán mostantól datálható, hisz a tudatformáló szerepet átvevő liberális média némi teret enged az építészeknek is<sup>6</sup>. Talán rádöbbenek, hogy az épített környezet formálása közügy, de nemcsak a tiltakozás, hanem a lakossági egyeztetés is fóruma lehet e párbeszédnek. Az ilyen közegben felnövő generáció már másképpen toborzódhat, mivel ezen újfajta készítmények is adhatnak löketet a jövőben.

A második világháború előtti világ az építész, mint életformát szemlélte a tudományos és a szakmai élet erős áthatása ragyogó példákat állított az ifjúság elé. Az ember érték volt, mint a drágakő, a minél többoldali csiszoltság növelte az erejét. Mára ez elveszett az embert legyőzték a gépek és rabul ejtette az idő. A korábbi értékek elvesztek az újak nem pótolják azokat.

<sup>3</sup> Gondolok itt az építész elitképzés céljára létrehozott Mesteriskolára, amely - némileg perifériára szorulva - ma is működik. 1953-tól kezdve jelentős építészeink közül szinte kivétel nélkül mindenki megfordult itt.

<sup>4</sup> Makovecz Imre munkássága jelentős szerepet játszott az organikus építészeti mozgalom beindulásában. Minden korábbi ilyenirányú gyökér hiánya támasztja alá a fent említetteket. A gyakran idézett szecessziós kapcsolatot nem érzem meggyőzőnek. A népi építészeti elemek viszont nemcsak őket, hanem mindnyájunkat életnek.

<sup>5</sup> A magyar képzési rendszerről bővebben: „Magyar Építőművészet”, 1993/1. szám

<sup>6</sup> A Televízió néhány műsora, illetve az írott sajtó állandó rovatai közül párat enged az éledő kritikának.

Ebben a világban felnőtt építészek számára<sup>7</sup> a család mint indító közeg jelenik meg. Az esetek tizedében a szülők építészek<sup>8</sup>, a fennmaradó rész zömében valamely tágabb értelemben vett rokon szakma képviselői. Itt nem feltétlenül csak az az értelmiségi pályán lévők, hanem a gyermekeiknek könnyebb jövőt biztosítani akaró, az építőipar bármely területén dolgozók is nagymértékben befolyásolják utódaikat. Ezek megjelenési formája lehet a szülő fetisizálása, de lehet a tudatos szülői irányítás is.

Az első esetben a rajongás eleinte csak a személy irányában mutatkozik később azonban, az értelem fejlődésével a személy viselt dolgai, sőt munkája iránti feltétlen utánzási vágy formáját ölti. Ilyenkor a szülő vagy megijed és igyekszik eltüntetni gyermekét, vagy teljes mértékben támogatólag lép fel. Ennek megfelelően kevés az igazi, többgenerációs, nemcsak apa-fiú, hanem testvér-unokatestvér szinten kiterjedt építészdinasztia.

Másodszor a tanult, okos gyermek a szülő büszkeségét növeli, így szinte minden esetben abszolút támogató magatartást tanúsítanak, hiszen tudatosan, vagy nem tudatosan ők indították el gyermeküket ezen az úton. Ilyenkor szinte soha nem találkoznak építészekkel, hiszen a család barátai a munkatársak közül kerülnek ki, akik személyes példájukkal csak a szülőket tudják megerősíteni.

A rokonok, a tágabb család befolyását nem tartom mértékadónak. A többgenerációs együttélés gyakorlatilag teljesen megszűnőben van, a ritka, rövid találkozások a gyermekekre nincsenek hatással. Az élőlőszóban közölt információk befogadására, egy bizonyos határon túl képtelen, mivel a figyelem összpontosítási kézsége ebben a korban még éretlen. Komoly hatást tartós vizuális kontaktussal lehet elérni<sup>9</sup>, amire nincs mód, senki nem a munkái mutogatásával érintkezik rokonaival, sőt igyekszik az egysíkúságát (valamely témában való elmélyültségét) ellensúlyozni. Tehát bátran kijelenthetem, hogy csak az egy helyen élés ad lehetőséget komoly, pályaválasztást befolyásoló hatás kifejtésére<sup>10</sup>. Így a kis számú építész csak saját szűk családjában, vagy a baráti körében hat e a módon.

Viszont a barátok szerepe sokkal fontosabb, akár általános iskolai, akár középiskolai szinten, hiszen ebben a korban és itt dől el a pályaválasztás kérdése. Valóban már tizenévesen érhetik komoly benyomások a kisiskolásokat társaik részéről, mivel lehetnek köztük erős építészeti háttérrel rendelkező társaik. A fentebb latolgatott idő tényező is kedvező, az itt szövődő ismeretségeknek elegendő idejük van a rendszeres kontaktusra<sup>11</sup>. A középiskolák (méginkább a jó nevű szellemi "műhelyeknek" számító gimnáziumok) baráti csoportosulásai pedig már a hivatás gyakorlásának időszakára is kihathatnak. Így a szerencsés ismeretség is motiváló lehet és itt látom akár a véletlen szerepét a toborzódásban.

A példaképek is fontos szerephez jutottak és jutnak a fiatalok formálásában. Ez megnyilvánul a lakókörnyezetük alakításában - például poszterek kiragasztásában - vagy kitűzők, arcképes pólók viselésében. Azonban ezek csak kis mértékben meghatározóak a pályaválasztásuk szempontjából. Ezek az új ideák a kirakatban lévő, a reklámozott tevékenységek képviselői,

---

<sup>7</sup> A feldolgozott esetek egyikében nyúlik vissza a neveltetés a második világháború előttig, a másik két eset a rendszerváltás előtti hatásokból táplálkozik.

<sup>8</sup> A következtetések a függelékben mellékelt kérdéssorra adott válaszok alapján

<sup>9</sup> Gondolok itt arra a tényre, hogy egy kép rögzüléséhez körülbelül kilenc különböző környezetben való előfordulás szükséges.

<sup>10</sup> A megkérdezettek mind fel tudtak mutatni a rokonaik között művészeket, sőt néha építészeket is, de ma már sajnálják, hogy az akkori helyzeti előnyük kihasználatlan maradt, a fent említett okok miatt.

<sup>11</sup> Virág Csaba (kétszeres Ybl-díjas építész) vallja, hogy egy ilyen gyermekkori barátság hatása óriási időbeli előnyhöz juttatja. Tizenéves korában már megépült házzal dicsekedhetett. Középiskolás éve alatt a magyar modernista építészet példáin tanulta és értette meg lényegi elemeket.

sportolók, zenészek, színészek stb. Az építészek között is vannak sztárok főleg nyugaton - például Sir Norman Foster vagy Sir Richard Rogers, akik elismertségét nemesi címük is jelzi, mint a zenészek között Sir Paul McCartney esetében - , de nálunk is akadnak közismert építész személyiségek mint Makovecz Imre vagy Finta József. Ennek ellenére bátran kijelenthetem, hogy csupán ez egyetlen tényező a pályaválasztásra nincsen hatással mivel a fiatalok körében gyakorlatilag nem ismertek.

Az iskolák viszont erősen hatnak, bár a mai mennyiségű rajz és művészettörténeti képzés nem dominál a reál és humán tárgyak mellett. Ez nem is kívánatos, viszont meg kellene adni az ezen a területen tehetséges általános iskolásoknak, az ő szintjükön, az érdeklődés felkeltését elősegítő szakkörök lehetőségét. Inkább gyakorlati, mintsem elméleti jelleggel. Szükség van erre a speciális középiskolák léte miatt is, hisz jó ha a gyerek idejében a megfelelő kezek közé kerül. Ezt támasztja alá az a tény, hogy sokan vélik indíttatásukat a rajztanár kitüntető figyelmében felfedezni. Tehát a képzés fontos a toborzás során, mivel a szülők is sokan a tanárok döntésétől várják megoldást.

Fontos, sőt a legfontosabbnak tartott szűrő (és evvel néha tehetséges, de elkallódott fiatalok gátja) a felvételi. Talán nem is lehet reális hisz az oktatandó tárgyak előszűrésére nem alkalmas, mivel az korábban nem volt tananyag<sup>12</sup>. ezért fontos inkább a meglévő képességek vizsgálata, ami az adottságokat és az eddig megszerzett készséget méri fel.

Vajon igazságos e ez? Hiszen aki jól, szerencsés körülmények között indult az már helyzeti előnybe került és csak a legjobbaknak van hely. Mit tehetnek azok akik ugyan születésüknél fogva tehetségesek, de nem képezték őket megfelelően? Az ő számukra az újbóli felvételik vagy a már ismert cél fényében való felkészülés a járható út.

A szerzett képzés az építésszé váláshoz szükséges dolgok túlnyomó többségét adja, amely elegendő a hasznos építésszé váláshoz, azonban a kiemelkedéshez a jó adottságok és a szerencsés indíttatás szükséges, amelyet mesterségesen nem lehet szimulálni.

Budapest, 1997. 06. 11.

---

<sup>12</sup> Különösen igaz ez az építész képzésre hisz egy ide kerülő esetleg korábbi speciális érdeklődésének köszönhetően lehet jól tájékozott. Erre próbál rávágítani a felvételi elbeszélgetés.

## Melléklet

### Kérdések:

1. Születés ideje, helye?
2. Szülők, testvérek foglalkozása, szabadidős tevékenysége?
3. Tágabb család példája, nevelő hatása?
4. Iskolák, tanárok, szakkörök, barátok, példaképek
5. Mikor határozta el és kinek a hatására, hogy építész lesz?  
Esetleg milyen más hivatást érzett?  
Ha nem veszik fel milyen más pályát választott volna?
6. Milyen volt az akkori társadalmi megítélése az építészeknek?
7. Milyen volt a szülők hozzáállása a választásához?
8. Milyen esélyeket nyújtott az akkori mecénatúra és milyen volt a megítélése?
9. Ha a család támogatta akkor a testvére szakmája milyen megítélésben részesült, hogy magyarázza a különbséget?
10. Mennyire jellemzőek az építész dinasztiák és milyen előnyeik vannak?
11. Vidék-Budapest viszonya az egyetemen?
12. Gyermekeit adná építésznek, miért?
13. Ha még egyszer kezdhethné építész lenni, miért?
14. Elégedett eddigi pályájával, esetleg más területen többre vihetné volna (bármilyen szempont szerint)?
15. Ma mennyire tud önálló lenni, mint művész?